

Op de rand van de afgrond

Berggamander — *Teucrium montanum* (XXVIII, 2221 – 1930-1934)

Er zijn weinig plantensoorten waarvan het levensverhaal van een enkel individu zo goed

door de geschiedenis te volgen is als die van de berggamander in Nederland. Het dwergstruikje staat al sinds mensenheugenis op één plek in ons land: op een rotsrichel van de Bemelerberg in het Limburgse heuvelland. Zo kondigde Jacob Heimans, zoon van de befaamde natuuronderzoeker Eli Heimans, in 1938 aan dat de aanwezigheid van de berggamander mede de reden was om de flank van de Bemelerberg in haar geheel te pachten om zo de bijzondere natuur te behouden.

Veertien jaar na de ontdekking door de Utrechtse 'heer Haverschmidt' werd er in 1936 een foto gemaakt van een bloeiende berggamander. Schuin van onderen steekt de plant met de bloemhoofdjes, waarvan de gele kleur in een van de grijs tinten van de zwart-witfotografie verhoud is, scherp af tegen de heldere lucht. De bloeiende grassen verraden het rijke kalkgrasland dat net achter de richel begint.

Bijna negentig jaar later is deze foto opvallend gemakkelijk te reproduceren. Wanneer de berggamander niet bloeit is het even zoeken. Voorjaarsganzerik (X, 783), stijf hardgras en dat andere dwergstruikje, kleine steentijm (IX, 698), kunnen je in verwarring brengen. Maar wanneer de berggamander bloeit, is de plant goed te onderscheiden vanaf de voet van de rots. Dan moet je wel nog naar boven. Kleine inkepingen en met fijn afgespoeld kalkzand bedekte richels bieden enige houvast. Maar pas op, elke steun die de punt van je schoen kan vinden, kan ook de plek van een bijzondere rotsrandplant zijn.

Eenmaal boven lijkt de tijd op de rotsrichel stil te hebben gestaan. De beschrijving uit 1924, de foto uit 1936; in 2022 zou de beschrijving gelijk zijn. De plant, die uit enkele houtige uitlopers bestaat met aan het uiteinde leerachtige blaadjes, en in juli getooid met afgeplatte radiale 'iets geelachtig witte' bloemhoofdjes van een twaalf-tal bloemen, staat er nog steeds. Precies zoals de

Flora Batava haar beschreef. Ze is ook niet veel groter dan op de foto uit 1936. En ze staat er nog steeds in haar eentje.

Maar niet alles is gelijk gebleven. De zware regenval van juli 2021 heeft zijn sporen nagelaten. Een deel van de rotsrichels is schoongespoeld en ook een deel van de wortels waarmee de berggamander zich misschien al hondervijftig jaar in dezelfde mergelrand zekert, is zichtbaar. Nog een hoosbui of een misplaatste hoef van een Mergellandschaap, kan de plant over de rand duwen.

Samen met Stichting Het Limburgs Landschap is er besloten dat er een vangnet moet komen voor de kluizenaar. Een aantal bloemhoofdjes werd na de bloei verzameld en opgeslagen in een steriel ogende roestvrijstalen droogkast in de proefkassen van de Radboud Universiteit in Nijmegen, zo'n negentig kilometer noordelijker. Met pincetten werden er uit de bloemhoofdjes twaalf zaden gepeuterd, welke vervolgens op een vochtig filtreerpapierje werden vertroeteld met water en ideale groeiomstandigheden. Er gebeurde niks. Er moest een hormoonbehandeling aan te pas komen om twee zaden tot kiemen te dwingen. Eén zaailing groeide uit tot een bloeiende berggamander, de tweede van Nederland. Met een schaarje worden er stekjes geknipt en wederom met zorg in leven gehouden. Enkele van deze klonen van die ene nakomeling zijn weer teruggeplaatst op de Bemelerberg. Elk op een eigen rand.

— NILS VAN ROOIJEN